

İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ HİZMETLERİNİN YÜRÜTÜLMESİNDE İSGÜM'ÜN YERİ

D.Dilşat PAYA*

Dünya Sağlık Teşkilatı, iş sağlığı için iki tarif ortaya koymuştur :

1. İş sağlığı; çalışanların sağlıkla ilgili her türlü sorunları ile meşgul olan Halk Sağlığı dalıdır (geniş kapsamlı tarif).
2. İş sağlığı; çalışanların iş yerindeki çalışma şartları (fizik ve çevre) ile ilgili sağlık sorunları ile meşgul olan Halk Sağlığı dalıdır (dar kapsamlı tarif).

Memleketimizde süratle gelişen bir endüstrileşme sözkonusu olduğu göz önünde tutularak geniş kapsamlı olan 1. tarif benimsenmelidir.

İş sağlığı nasıl tarif edilirse edilsin amaç; işçinin sağlığını korumak ve geliştirmektir. Maddeler halinde açıklanacak olursa:

1. İşçinin sağlığını fiziksel, mental ve sosyal bakımdan en yüksek seviyeye çıkarmak,
2. Çalışma şartları dolayısı ile sağlıklarının bozulmasını önlemek,
3. İşçiyi, işinden gelecek tehlikelerden korumak, ve
4. İşçiyi; işe, her bakımdan en iyi şekilde yerleştirmektir.

İşçi nerede çalışırsa çalışsın iki ayrı kaynaktan gelen sorunlarla karşı karşıyadır. Bunlardan birincisi; genel sağlık sorunları olup iş yeri ve çalışma şartları ile ilgisi olmayan sorunlardır ve bu sorunları meydana getiren faktörler daima iş yerinin dışındadır. Bu sorunlar şöyle sıralanabilir :

1. Bulaşıcı hastalıklar,
2. Gecekondu bölgelerinde konut yetersizliği ve insan yoğunluğunun fazlalığı,
3. Beslenme güçlüğü,
4. İklima uyma zorlukları,
5. Yeni girdiği sosyal çevreye uymaktaki güçlükler ve bu sebepten meydana gelebilecek psikolojik ve ruhi bozukluklar (psikosomatik hastalıklar).

* İSGÜM İzmir Bölge Laboratuvar Şefi (Dr.)

Demek oluyor ki; işçi, yaptığı iş ve çalışma şartları ile ilgisi olmayan bu sorunlar nedeniyle çalışma gücünün büyük bir kısmını işinin başına gelmeden kaybetmektedir.

İkinci çeşit sorunlar; işçinin çalıştığı iş ve çalışma şartları ile ilgili sağlık sorunlarıdır. Bunlar :

1. İş kazaları, meslek hastalıkları,
2. İşçinin; kendi yeteneklerine uygun bir işe yerleştirilmesi,
3. İş yerinde insan-makina münasebetlerinde uyumsuzluk olarak özetlenebilir.

Verimi yüksek seviyeye çıkarmak endüstride değişmez bir amaçtır. İşveren kendi menfaatleri bakımından bu nokta üzerinde dururken işçi, ücretinin yükseltilmesini ve çalışma şartlarının ıslahını ister. İşte iş sağlığı ve bununla birlikte yürüyen iş güvenliği hizmetlerinin yürütümünde işin önemli ve güç tarafı, görünüş itibarıyla birbirine zıt, aslında aynı istikamette olan bu iki menfaati birleştirmektir.

Verilen bu bilgilerin ışığı altında İş Sağlığı ve ilgili örgütlerin rolünü özetleyecek olursak; işçinin işi ile ilgili ve çalışma şartlarından doğan sağlık sorunlarının çözülmesinde büyük sorumlulukları olan örgütlerdir. Giriş muayeneleri, periyodik muayeneler yapmak, iş yeri çalışma şartlarını kontrol etmek sureti ile iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesinde aktif rol oynamak, işçiyi işe intibak ettirmek görevleri arasındadır. Ayrıca, çalışanların genel sağlık sorunlarının çözülmesinde iş yeri sağlık servislerine büyük iş düşer.

Kısacası; bu kurul üzerine düşen görevleri yaptığı zaman meslek hastalıkları, iş kazaları, işe devamsızlık ve işçi hareketleri azalacak, işçinin geliri artacak, yaşam seviyesi ve verim yükselecektir. Dolayısı ile milli gelirimiz artacaktır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili hususların sağlanmasında aşağıda sıralanan kuruluşlara toplumsal bir görev düşmektedir:

1. Devlet ve Kuruluşlarına :

Devlet; yasa, tüzük ve yönetmelikler çerçevesinde eğitim, öğretim, inceleme-araştırma, denetleme-izleme işlemlerini yürütmektedir.

2. İşverenler ve Kuruluşlarına :

İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanması hususu yasa ve tüzüklerimizle doğrudan işverene verilmiştir. İşveren iş kazası ve meslek hastalıklarını önlemek üzere her türlü tedbiri almakla yükümlüdür. Ayrıca bu hususlarda işçileri eğitmesi gerekmektedir. Fakat işverenler; iş kazaları ve meslek hastalıklarını önlemek üzere alınacak masrafları ek gider, maliyeti arttırıcı, üretimi olumsuz yönde etkileyici faktör olarak görmektedir.

Şüphesiz tüm işverenlerin işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili konularda bilgili olması ya da bunları bilmesi gerektiği

beklenemez. Ancak konunun önemini bilmesi, önlemenin ödemekten ucuz olduğuna inanması ve bu konuda bir elemanı görevlendirmesi gereklidir. Ancak; iş yerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili önlemleri belirleyecek, işverene bu konuda bilgi verecek, yol gösterecek eleman eksikliği vardır.

İş yerlerinde iş kazası ve meslek hastalıkları ile ilgili istatistikler tutulması, bu istatistikler gerek Türkiye geneli, gerekse gelişmiş ülkelerin istatistikleri ile karşılaştırılarak iş kazası ve meslek hastalığı oranlarının fazlalığı halinde, bunların meydana geliş nedenleri araştırılmalı, çözüm yolları bulunmalı ve uygulanmalıdır.

İşin niteliğine göre işçi alımı yapılmalı, işçi alımında yetenek, eğitim, işi sevme ve benimseme, kişisel uyumsuzluk ve tembellik, duyu organları ile ilgili hususlar, zeka ve anlayış, dikkat, görev hissi ve sorumluluk, karakter ve iş disiplini, beden sağlığı gibi hususlar göz önünde bulundurulmalı, işçilerin bunlara göre işe yerleştirilmeleri sağlanmalıdır. İş yerine yeni işçi alındıktan sonra, bu işçilere işçi sağlığı ve iş güvenliği ve teknik bilgiler verildikten sonra tezgahlarda çalıştırılmalıdır.

3. İşçiler ve Kuruluşlarına,

4. Meslek Kuruluşlarına,

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konularında okul seviyesinde yeterince bilgi ve eğitim alınmadığından meslek kuruluşları olarak Mühendis Odaları iş güvenliği konularında, Tabib Odaları işçi sağlığı konularında eğitici toplantılar düzenlemelidir.

5. Milli Eğitim ve Üniversitelere,

Bazı yüksekokullarımızda sınırlı olarak işçi sağlığı ve iş güvenliği konuları yer almakla birlikte, üniversite eğitiminde önlemeden çok, sonuçlar üzerinde durulmaktadır. Teknik okullarda ve Tıp Fakültelerinde konuyla ilgili yeterli eğitim verilmelidir.

6. Mahalli Kuruluşlara,

7. Basın-Yayın ve gönüllü kuruluşlara.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı, kısa adı İSGÜM olan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Enstitüsü 2 Eylül 1968 tarihinde Türk Hükümeti, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Özel Fon İdaresi ve Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) temsilcileri tarafından imzalanan bir proje gereği 1.8.1969 tarihinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Eğitim Araştırma Merkezi adı altında kurulmuş, 1982 yılında Enstitü haline getirilmiştir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetinin planlanmasında amaç; iş yerlerinde çalışanların iş kazalarına uğramadan ve meslek hastalığına yakalanmadan çalışabilecekleri sağlıklı bir iş yeri ortamının sağlanmasıdır.

İSGÜM bu hizmetin yürütülmesinde hangi görevleri üstlenmektedir?

1. İş yerlerinde ortam atmosferinde bulunan, işçi sağlığı açısından zararlı olan ve kimyasal faktörler olarak tanımlanan gaz, buhar ve tozla ilgili ölçümler yapmak,
2. Teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan aydınlatma, gürültü gibi fiziksel faktörlerin değerlerini tesbit etmek,
3. İş yeri ortamı termal konfor şartlarını (sıcaklık, nem, hava akım hızı gibi) incelemek,
4. Psikolojik etkileri değerlendirerek iş yerlerine gerekli tavsiyelerde bulunmak,
5. İş kazaları ve meslek hastalıklarının nedenlerini araştırmak ve önleme çarelerini günümüz teknolojisine uygun olarak geliştirme çalışmaları yapmak,
6. İşçi sağlığı ve iş güvenliği açısından uyulması gerekli standart ve normları tesbit etmek,
7. Konusu ile ilgili yayın ve dökümantasyon hazırlamak,
8. İşçi, işveren ve sendikal kuruluşlara danışmanlık hizmeti götürmek İSGÜM'ün görevleridir.

İSGÜM bu çalışmalarını yürütürken konuyla ilgili diğer kuruluşlarla bilgi alışverişi, teknik yardımlaşma, ortak çalışma ve işbirliği yapar.

Ülkenin; geniş yüzölçümü, iş yerlerinin dağılımı ve gelişme potansiyeli dikkate alındığında söz konusu hizmetlerin yalnızca merkezden yürütülmesinin zor olduğu görülmüş ve 1984 yılında yine aynı proje çerçevesinde sanayinin yoğun olduğu İstanbul, İzmir, Adana ve Zonguldak illerinde Bölge Laboratuvarları faaliyete geçirilmiştir.

İSGÜM; bir taraftan, çalışma hayatının düzenlenmesinde denetim hizmetini yürüten Bakanlığımız İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bağlı İş Müfettişlerinin iş yerlerinde tesbit ettiği çözüm bekleyen işçi sağlığı ve iş güvenliği konuları ile ilgili inceleme-araştırma çalışmalarını yaparken, diğer taraftan işveren, işçi, sendika taleplerini karşılar. Ayrıca program hazırlayarak çeşitli iş kollarında taramalar yapar.

Ülkemizde meslek hastalıkları yönünden kurşun zehirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda SSK istatistik kayıtlarına girmiş meslek hastalığı vakalarının % 50'sini kurşun zehirlenmelerinin oluşturduğu gözlenmektedir. Bu nedenle Enstitümüz 1985 yılını Kurşun Zehirlenmesi Tesbit Yılı olarak kabul etmiş, yapılan programlar çerçevesinde Ankara, Eskişehir, İzmir, Manisa, Aydın, İstanbul, Adana, Mersin illeri ve bu illere bağlı bazı ilçelerde kurşunla çalışılan toplam 688 iş yerinde tarama çalışmaları yapılmıştır. Bu iş yerlerinde çalışan 4657 işçiden alınan kan numuneleri ve iş yeri ortamından alınan hava numuneleri Enstitümüz Laboratuvarlarında analiz edilerek sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu taramalar esnasında iş yerlerinde zehirlenmenin önlenmesi açısından alınması gerekli tedbirler anlatılmış ve bu konuda

Enstitümüzde hazırlanıp basılan Kurşun ve İşçi Sağlığı adlı kitapçık çalışanlara dağıtılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda kurşundan etkilendiği tesbit edilen işçiler Meslek Hastalıkları Hastanelerine bildirilmiş, müracaat edip tedavi olan işçilerin sağlıklı bir şekilde işe iadesi sağlanmıştır. Halen devam etmekte olan bu çalışmanın 1. ve 2. tarama sonuçları kitap haline getirilerek dağıtılmıştır.

Kurşun zehirlenmeleri tarama çalışmaları yanında 1986 yılı başında benzen taramalarına başlanmıştır. Bu çalışma çerçevesinde; Ankara, Adana ve İzmir'de faaliyet gösteren 91 işyerinden tiner ve boya numuneleri ile anılan işyerlerinde çalışan 323 işçiden kan ve idrar numuneleri alınarak Enstitümüz Laboratuvarlarında analiz edilmiştir. Değerlendirme sonuçlarını içeren kitap yayınlanarak dağıtımı yapılmıştır.

1987 yılı başında; devamedegelen kurşun ve benzen projelerine asbest projesi de eklenmiş bulunmaktadır. Bu proje çerçevesinde Bölgemizde bulunan ve imalatta asbest kullanan 5 işyeri incelemeye alınmış bulunmaktadır.

Çalışmalarımız esnasında karşılaştığımız sorunlar şöyle sıralanabilir :

1. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği konusunun benimsenmemesi,
2. Tavsiyelerimizin kısa zamanda yerine getirilmemesi,
3. Tedavi gerektiren çalışanlarımızın sağlık kuruluşlarına başvurmaması veya işveren tarafından yollanmaması,
4. İşyeri hekimlerinin; o işyerinde kullanılan ham ve ara maddelerin, işyeri üretim koşullarının çalışanları hangi yönde etkileyeceğini iyi bilmemesi, işçi şikayetlerini meslek hastalığı yönünden değerlendirmemesi,
5. İşçilerin işe giriş ve periyodik muayenelerinin ihmal edilmesi, işyeri koşullarının gerektirdiği muayenelerin tam yapılmaması,
6. İşçilerin belirli aralıklarla işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden eğitilmemesi.